

**О. В. КІР'ЯНОВА**  
старший викладач  
**О. Ю. МАЛЮКОВА**  
викладач

Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова

## **ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ**

*У статті досліджено особливості формування стратегічної психолого-педагогічної готовності викладачів гуманітарних дисциплін до використання інноваційних технологій навчання у вищій школі в контексті набуття необхідних комунікативних навичок. Розглянуто особливості комунікацій в освіті в ланцюжку особистісної взаємодії “викладач – студент” у контексті збереження змісту навчання з урахуванням цілей фахової підготовки у вищих навчальних закладах. Окреслено мету, завдання та принципи діяльності сучасного викладача гуманітарних дисциплін у вищій школі. Визначено зовнішні й внутрішні чинники формування комунікативних навичок викладача, зокрема гуманітарних дисциплін. Ідентифіковано суперечності в процесах фахової підготовки в контексті гуманітарної складової навчання. Розроблено шляхи вдосконалення фахової діяльності викладача через формування психолого-педагогічної готовності до використання інноваційних технологій навчання задля підвищення ефективності підготовки фахівців.*

**Ключові слова:** психолого-педагогічна готовність викладача, вища школа, інноваційні технології навчання, комунікативні навички викладача.

Модернізація вищої школи в Україні базується на процесах глобалізації, інтернаціоналізації світової економіки, інтеграції до європейської спільноти, принципово нових соціально-економічних і воєнно-політичних змінах. Сучасний розвиток неперервної освіти, активізація життєдіяльності, гнучкі громадсько-господарчі умови, змінюваність ринку праці вимагають розробки життєздатних форм навчання конкурентоспроможних фахівців, що повинні забезпечувати науково-технічний поступ соціуму відповідно до світових стандартів, існуючих і майбутніх завдань розвитку галузей світового господарства. Проте часто при цьому відбувається недооцінювання гуманітарної складової у фаховій підготовці. Саме тому постає необхідність дослідження проблем формування стратегічної психолого-педагогічної готовності викладачів, зокрема гуманітарних дисциплін, до впровадження інноваційних технологій навчання у вищій школі в контексті набуття необхідних комунікативних навичок.

Необхідність гармонійного розвитку майбутнього фахівця в системі неперервної освіти, підвищення її ролі в трансформації національного господарства, введення нових спеціальностей і спеціалізацій потребують розробки освітніх стандартів викладання, теоретико-методичного обґрунтування підходів до відбору педагогічних кадрів, підвищення їх кваліфікації, структурування змісту, програмного й інформаційного забезпечення про-

цесу навчання у вищій школі в контексті гуманітарної складової навчання. Особливо важливо враховувати при цьому доступність інноваційних технологій навчання й доцільність їх упровадження з огляду на комунікативні навички та психолого-педагогічну готовність викладача.

Водночас науково-теоретичного розгляду потребують зовнішні та внутрішні чинники формування комунікативних навичок викладача. Необхідним є переосмислення суперечностей у процесах фахової підготовки в контексті гуманітарної складової навчання, а також особливостей формування психолого-педагогічної готовності викладачів до впровадження інноваційних технологій навчання. Теоретико-методичне вирішення цих питань активізує розробку мети, завдань, принципів діяльності та функцій сучасного викладача гуманітарних дисциплін у вищій школі.

Пошуку інноваційних моделей підготовки педагогічних кадрів присвячено праці Н. Дем'яненко [2]. Зокрема, в умовах регіональних університетських комплексів це питання досліджує О. Шапран [8]. Коло питань, пов'язаних з упровадженням сучасних технологій навчання й виховання, розглядають у своїх працях О. Ольшанський, Ю. Завалевський [1; 3]. Науково-методичний супровід упровадження педагогічних інновацій з урахуванням їхньої сутності, специфіки й орієнтирів реалізації розробляє О. Маринівська [5]. Проблемам інноваційної освіти з огляду на поширення інформаційно-комунікативних технологій підвищення професіоналізму в діяльності педагога приділено увагу в працях О. Левченка [4].

**Метою статті** є розробка шляхів удосконалення фахової діяльності викладача гуманітарних дисциплін через формування психолого-педагогічної готовності до використання інноваційних технологій навчання з метою підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців.

На початку ХХІ ст. вища освіта набула надзвичайно швидких темпів розвитку в усьому світі. Її популярність зростає й на вітчизняному ринку освітніх послуг.

Нормативно-правові засади надання освітніх послуг вищими навчальними закладами містяться в Законі України “Про вищу освіту” [6]. Сьогодні вища освіта в Україні перебуває в стадії реформування.

В Україні доволі велика частина державних видатків спрямована на вищу освіту, більше витрачається лише на соціальну сферу. Проте ефективність надання вітчизняних освітніх послуг є низькою.

Підготовка фахівців гуманітарних напрямів і фахова підготовка в технічних університетах вимагають сьогодні гуманістичних підходів під час упровадження освітніх новацій. Існуючі інноваційні моделі освітніх практик, зокрема інформаційні технології, мають відмінності. У кожній із них навчальний процес має специфічні ознаки, і саме цю специфіку визначають психологічні складові. При визначенні вибору освітньої практики педагогу важливо знати, що в процесі фахової підготовки вибір тієї чи іншої практики є актуальним для добору технологій і внесення в освітнє середовище “доброго та вічного”. Проте цей вибір не припадає на викладання психоло-

го-педагогічних дисциплін в університетах, а ще особливо – на технічних спеціальностях [4]. Отже, гуманізація педагогічного процесу при поширенні інноваційних технологій неможлива без людиноцентрованого підходу.

Згідно з Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., ключовим завданням освіти XXI ст. є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє. Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях; переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян. Однією із цілей Національної стратегії є забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя [7].

У цьому контексті вважаємо, що педагог під час упровадження креативних освітніх практик зобов'язаний уміти оцінювати можливості й необхідність їхнього використання з огляду на гуманістичну парадигму розвитку вищої освіти. Отже, необхідно бути викладачем-інтуїтом (особливо під час викладання гуманітарних дисциплін), який дбає про ефективність засвоєння матеріалу студентами, а не сліпо копіює здобутки колег чи впроваджує новітні технології в навчально-виховний процес через апробацію їх на студентах з метою задоволення власних амбіцій.

Для цього під час підготовки педагогічних кадрів і подальшої педагогічної практики необхідно значну увагу приділяти формуванню комунікативних навичок викладача. На наш погляд, комунікації в освіті є складним процесом. Він включає взаємопов'язані дії в ланцюжку особистісної взаємодії “викладач – студент”. Кожна із цих дій потрібна для того, щоб зробити думки й позицію викладача зрозумілими студенту. Кожна дія – це позиція, в якій викладач повинен дбати про зміст навчання.

Вважаємо, що мета кожного викладача – зробити процес комунікації горизонтальним, тобто таким, що, з одного боку, забезпечує спілкування зі студентами на одному рівні, а з іншого – надає змогу не втратити при цьому змісту. Викладач повинен організовувати комунікативну діяльність викладача таким чином, щоб утримувати увагу студентів, здійснювати контроль над аудиторією, але не ставати при цьому ментором.

Завдання викладача при цьому зводяться до створення на заняттях можливостей для реалізації креативної, громадської активності, лідерських якостей, самостійності студентів у цілісності навчання, виховання, науково-професійних здобутків і культурного зростання. На нашу думку, це є важливою умовою підвищення якості фахової підготовки, її варіативної структури, поглибленого змісту завдяки інноваційним формам і способам педагогічної діяльності на заняттях з гуманітарних дисциплін. У практичній педагогічній діяльності викладач гуманітарних дисциплін має дотримуватися принципів відкритості, соціальної активності, креативності, публічності, встановлення партнерських відносин зі студентами, громадянсько-патріотичної свідомості, різноманітності форм занять, індивідуальності.

З огляду на демократизацію освіти в Україні сучасний викладач має бути гнучким до змін, мобільним, полікультурно розвинутим. Це особистість, що не стоїть осторонь соціально-економічних і політичних подій, здатна робити їх узагальнення й ділитись зі студентською молоддю власними висновками, не нав'язуючи при цьому своєї думки.

На процес формування комунікативних навичок педагога, зокрема викладача гуманітарних дисциплін, впливають зовнішні та внутрішні чинники. До зовнішніх чинників належать такі:

- вища освіта на сучасному етапі є глобальним загальносоціальним явищем;
- її значення оцінюється на світовому та урядовому рівнях у культурологічному, соціально-економічному, політичному й навіть туристичному аспектах життя народів як глобалізованої основи формування об'єднань робочої сили з громадян різних країн у соціальному, техніко-технологічному, виробничо-економічному плані, тобто з погляду формування загальнолюдської матеріальної культури;
- вища освіта набуває трансконтинентального виміру, що відчувається і в Україні, викликаючи необхідність інтернаціоналізації та інтеграції вищої освіти з метою використання різноманіття можливостей і відкриття перспектив її вітчизняного розвитку.

Внутрішніми чинниками є:

- об'єктивні потреби зростання частки внеску України в світову вищу освіту;
- реформування й розвиток вітчизняної системи вищої освіти;
- необхідність науково-практичного вивчення та теоретико-методичного забезпечення комплексного впровадження інноваційних освітніх практик на макро-, мезо- і мікрорівнях, у тому числі на рівні вищого навчального закладу та на рівні окремого викладача.

Формування психолого-педагогічної готовності викладача є складним, суперечливим і поступальним процесом. Важливу роль при цьому відіграють суперечності, що виникають у процесі фахової підготовки в контексті гуманітарної складової навчання. Вони пов'язані з психологічними, теоретико-методичними, організаційно-економічними, педагогічними аспектами роботи викладача у вищій школі й перетворюються на тенденції розвитку вищої освіти.

Психологічні суперечності не можна вважати об'єктивними, оскільки вони мають особистісний характер, хоча виникають у більшості педагогів. Вони можуть бути спричинені швидким, проте часто невиваженим перенесенням демократичних ідей європейських систем освіти в український освітній простір та несприйняттям або недостатнім визнанням їх як студентською молоддю, так і викладачами, особливо, коли йдеться про вимоги колегіальності та демократизму в системі вищої освіти.

Теоретико-методичні суперечності часто впливають із невідповідності між потребами педагогічних кадрів і студентів вищих навчальних закладів,

особливо технічного профілю, у наукових знаннях із психології та педагогіки, а також низки гуманітарних дисциплін, що містяться в навчальних планах спеціальностей. Така ситуація гальмує процеси гуманізації, гуманітаризації освітньо-виховної діяльності, а також не надає змоги реалізувати розвиток інноваційності гуманітарної та фахової освіти, оскільки часто у викладача відсутня внутрішня мотивація до використання сучасних педагогічних новітніх практик у контексті взаємозв'язку гуманітарної складової навчання й фаху.

В Україні потреби вищої освіти у висококваліфікованих педагогічних кадрах гуманітарного напрямку задовольняє цілий ряд вищих навчальних закладів. Водночас організаційно-економічні суперечності лежать у площині наявності ірраціональних бюджетних програм фінансування вищої освіти в Україні з огляду на відсутність їхнього зв'язку зі станом розвитку людського капіталу.

Педагогічні суперечності виникають між необхідністю збереження навчально-виховної функції під час викладання гуманітарних дисциплін і сучасними потребами змістовної переорієнтації процесу навчання згідно з діяльнісним підходом, що враховують у педагогічній діяльності лише формально. Варто також зазначити, що часто саме викладачі гуманітарних дисциплін добре розуміють і враховують сутність суб'єкт-суб'єктних гуманістично-виховних відносин, проте не звертають уваги на мету й завдання майбутнього фахівця в конкретній галузі національного господарства.

Інновації в освіті – це інноваційні ідеї, що сприяють розвитку професійних компетенцій і формуванню в майбутнього фахівця практичних навичок. Із цією метою та з метою поглиблення змісту навчання, зокрема при викладанні гуманітарних дисциплін у складі фахової підготовки студентів за різними спеціальностями та спеціалізаціями, викладачам вищої школи необхідно апробувати різноманітні нестандартні засоби навчання з інноваціями, які сприяють гармонійному розвитку особистості майбутнього фахівця, виконуючи такі функції:

- поглиблення міжпредметних зв'язків;
- навчання аналізу й пошуку зв'язків, залежностей, закономірностей;
- формування в студентів умінь обґрунтовувати власні ідеї.

Найбільш ефективними, із цього погляду, формами занять, на нашу думку, є проблемна лекція або її елементи, круглий стіл, дискусійний клуб, мозкова атака або її елементи, рольова гра. Вони надають змогу систематизувати великі обсяги інформації, виділяючи основне.

Отже, у процесі вдосконалення фахової діяльності викладача, з огляду на рівень психолого-педагогічної готовності до використання інноваційних технологій навчання з метою підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців, важливими є такі кроки:

- розширення впливу гуманістичного виховання;
- підвищення якості гуманітарного навчання за допомогою використання інноваційних форм занять для формування самостійної креативної гносеологічної діяльності студентів;

– виховання моральних принципів у студентів, розвиток їхніх здібностей та обдарувань з метою всебічної самореалізації майбутніх фахівців.

**Висновки.** Таким чином, необхідність розв'язання завдань із розробки шляхів удосконалення фахової діяльності викладача гуманітарних дисциплін через формування психолого-педагогічної готовності до використання інноваційних технологій навчання для підвищення ефективності фахової підготовки є безперечною. Вирішення цього науково-практичного завдання потребує врахування критеріїв оцінювання професійної педагогічної підготовки викладачів, що відповідає світовим тенденціям інформаційно-технологічного розвитку. Обов'язковою є зміна підходів до організації підвищення кваліфікації викладачів у напрямі формування їх психологічної готовності до безперервного саморозвитку. Викладач, зокрема гуманітарних дисциплін, має утверджувати себе як повноправний партнер у розбудові вищого навчального закладу через створення ефективної та дієвої системи викладання дисциплін із застосуванням педагогічних інновацій з огляду на вимоги реального часу. Ураховуючи викладене, перспективами подальших досліджень вважаємо визначення особливостей становлення й розвитку гуманітарної складової навчання як засобу формування соціокультурних і професійних компетенцій майбутніх фахівців за допомогою інноваційного навчання.

#### Список використаної літератури

1. Два способи життя і дві педагогіки (фрагмент інтерв'ю проф. Омеляна Вишневого. Сучасна українська педагогіка). URL: <http://www.youtube.com/watch?v=TWcisU5L9qI&feature=share>.
2. Дем'яненко Н. Підготовка педагогічних кадрів: пошук інноваційної моделі. *Рідна школа*. 2012/1. № 4/5. С. 32–38.
3. Завалевський Ю. Підготовка педагогів до впровадження сучасних технологій навчання та виховання. *Вища школа*. 2013/1. № 2. С. 7–21.
4. Левченко О. О., Левченко О. Ом. Інноваційна освіта: поширення інформаційно-комунікаційних технологій підвищення професіоналізму в діяльності педагога. URL: [http://docs.google.com/document/d/1k0SsXPJiVUukSOjo3U8MfoBf\\_mYf7DR1WbDSXbUSHEc/edit](http://docs.google.com/document/d/1k0SsXPJiVUukSOjo3U8MfoBf_mYf7DR1WbDSXbUSHEc/edit).
5. Мариновська О. Науково-методичний супровід упровадження педагогічних інновацій: сутність, специфіка, орієнтири реалізації. *Рідна школа*. 2012/2. № 8/9. С. 28–32.
6. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості ВР України*. 2014. № 37–38. С. 2004.
7. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
8. Шапран О. Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах регіональних університетських комплексів. *Рідна школа*. 2012/2. № 11. С. 23–27.

*Стаття надійшла до редакції 15.09.2017.*

---

**Кирьянова Е. В., Малюкова О. Ю. Психолого-педагогическая готовность преподавателей гуманитарных дисциплин к использованию инновационных технологий обучения**

*В статье исследованы особенности формирования стратегической психолого-педагогической готовности преподавателей гуманитарных дисциплин к использованию инновационных технологий обучения в высшей школе в контексте приобретения ком-*

муникативных навыков. Рассмотрены особенности коммуникаций в образовании в цепочке личностного взаимодействия “преподаватель – студент” в контексте сохранения содержания обучения с учетом целей профессиональной подготовки в высших учебных заведениях. Определены цели, задачи и принципы деятельности преподавателя гуманитарных дисциплин. Указаны внешние и внутренние факторы формирования коммуникативных навыков преподавателя, в частности гуманитарных дисциплин. Идентифицированы противоречия в процессах профессиональной подготовки в контексте гуманитарной составляющей обучения. Разработаны пути совершенствования профессиональной деятельности преподавателя через формирование психолого-педагогической готовности к использованию инновационных технологий обучения с целью повышения эффективности подготовки специалистов.

**Ключевые слова:** психолого-педагогическая готовность преподавателя, высшая школа, инновационные технологии обучения, коммуникативные навыки преподавателя.

**Kiryanova O., Malyukova O. Psychological and Pedagogical Readiness of Teachers of Humanitarian Disciplines to Use Innovative Technologies of Teaching**

*In the article it has been researched the peculiarities of development of strategic psychological and pedagogical readiness of humanitarian disciplines teachers to use the innovative technologies of teaching in higher educational establishments in the process of acquiring the necessary communication skills. It has been proved the importance of taking into account the availability of innovative training technologies and the feasibility of their implementation. It has been substantiated the necessity of estimation the possibilities and necessity of creative educational practices introduction which should be based on humanistic paradigm by the teacher. The peculiarities of communication in education process in the chain of personal horizontal interaction “teacher – student” are considered such way that preserving the content of education taking into account objectives of professional training in higher educational establishments. The purpose, tasks and principles of a modern teacher of humanitarian disciplines in the higher educational establishments have been outlined. It has been formed the requirements for it due to the democratization of education in Ukraine. It has been determined the external and internal factors of a teacher’s communicative skills development in humanitarian disciplines. It has been identified the conflicts in the processes of professional training in the humanitarian component of education such as psychological, theoretical and methodological, organizational and economic, and pedagogical conflicts which are becoming the tendencies of the higher education development. It has been made the attempt to do the theoretical definition of innovations in higher education as innovative ideas in the process of professional competences formation of future specialists. It has been done the emphasis on the functions of teaching aids with innovations for humanitarian disciplines that contribute to the harmonious development of a person. The most effective forms of classes with innovations are given, such as “problem lectur”, “round table discussion”, “discussion club”, “brain storm”, “role game” which allow to organize large volumes of information highlighting the main one. It has been developed the ways of professional activity improvement in the process of teaching according to the level of psychological and pedagogical readiness to use innovative training technologies for increasing the efficiency of training process of specialists.*

**Key words:** psychological and pedagogical readiness of the teacher, higher educational establishment, innovative teaching technologies, communication skills of the teacher.